

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi/Vankulu Journal of Social Studies**e-ISSN: 2822 – 4000****Yıl / Year: 2025- Sayı / Issue: 15****Biyografi Yazarı ve Biyografik Özne: Edebî ve Tarihsel Bir İlişkinin Derinlikleri****The Biographer and the Biographical Subject: Exploring the Depths of a Literary and Historical Relationship****İsmail Alperen Biçer**

Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Rektörlük

Orcid: 0000-0002-2207-1083.

ROR ID: <https://ror.org/01dzjez04>iabicer@ogu.edu.tr**Article Information/Makale Bilgisi**

Cite as/Atıf: Biçer, A. B. (2025), The Biographer and the Biographical Subject: Exploring the Depths of a Literary and Historical Relationship, *Vankulu Journal of Social Studies*, 15, 30-40. DOI: 10.55089/yyuvasad.1689541

Biçer, A.B. (2025)., Biyografi Yazarı ve Biyografik Özne: Edebî ve Tarihsel Bir İlişkinin Derinlikleri, *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 30-40. DOI: 10.55089/yyuvasad.1689541

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi**Received/Geliş Tarihi:** May 2, 2025/2 Mayıs 2025**Accepted/Kabul Tarihi:** June 20, 2025/20 Haziran 2025**Published/Yayın Tarihi:** June 30, 2025/ 30 Haziran 2025**Pub Date Season/Yayın Sezonu:** June/Haziran**Issue/Sayı:** 15 Pages/Sayfa: 30-40.

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Ethical Statement/Etik Beyan: This study does not require ethical committee approval as it is based on data obtained from the literature/published sources. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup, kullanılan veriler literatür/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (İ.A. Biçer).

Conflict of Interest/Çıkar Beyanı: There are no conflicts of interest. / Bu çalışma kapsamında herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması yoktur.

Declaration of Authors' Contribution/Yazarların Katkı Oran Beyanı: This article has one author and the contribution rate of the author is 100 % / Bu makale tek yazarlıdır ve yazarın katkı oranı yüzde 100'dür.

Yapay Zeka Kullanımı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç ve uygulama kullanılmamıştır/ No artificial intelligence tools or applications were used during the preparation of this work.

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Biyografi Yazarı ve Biyografik Özne: Edebî ve Tarihsel Bir İlişkinin Derinlikleri

The Biographer and the Biographical Subject: Exploring the Depths of a Literary and Historical Relationship

Öz

Bu makale, biyografi türünün temel unsurlarından biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki çok boyutlu ilişkiyi incelemektedir. Biyografi, bir kişinin yaşamını anlatmanın ötesinde tarih, edebiyat, sosyoloji ve psikoloji disiplinlerinin kesiştiği çok katmanlı bir anlatı biçimidir. Makalede biyografinin tarihsel gelişimi ele alınarak Antik Yunan ve Roma'dan günümüze biyografinin nasıl evrildiği açıklanmaktadır. Plutarkhos'un *Paralel Hayatlar*'ından başlayarak Orta Çağ'da dinî figürlerin yaşamlarını anlatan hagiografilerle devam eden biyografi türü, Rönesans döneminde daha seküler ve bireysel başarıları ön plana çıkaran biçimler kazanmıştır. Türk edebiyatında ise biyografi, XV. yüzyılda Ali Şir Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis* adlı tezkiresiyle temellenmiş, Tanzimat döneminde Batı etkisiyle daha nesnel ve eleştirel bir nitelik kazanmış, Cumhuriyet döneminde ise sistematik ve akademik bir boyut kazanarak modern dönemde psikolojik ve sosyolojik analizlerle zenginleşmiştir. Makalede ayrıca, biyografi yazarının özne seçiminde etkili olan kriterler detaylı olarak ele alınmaktadır. Toplumsal önem, dramatik yaşam öyküsü, kaynaklara erişilebilirlik ve yazarın ideolojik bakış açısı gibi faktörlerin belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Biyografi yazarının özneye yaklaşımı hayranlık, düşmanlık veya tarafsızlık şeklinde olabilir ve bu yaklaşım eserin karakterini doğrudan etkiler. İdeal biyografi yazarlığında ise saygı, dürüstlük, nesnellik ve kapsamlı araştırma ön plandadır. Yazar, öznenin yaşamını hem bireysel hem de yaşadığı dönemin sosyal ve kültürel bağlamı içinde değerlendirerek dengeli ve güvenilir bir portre sunmalıdır. Makale, Türk ve dünya edebiyatından örneklerle zenginleştirilerek biyografi yazarlığının teorik ve pratik yönlerini ele almakta ve yazar-özne ilişkisinin biyografinin edebî ve tarihsel değerine nasıl yön verdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Edebiyat, Biyografi, Özne, Kriter, Yaklaşım.

Abstract

This article examines the multifaceted relationship between the biographer and the biographical subject, a fundamental element of the biography genre. Biography, as a literary and historical genre, transcends the mere narration of an individual's life; it represents a complex narrative form situated at the intersection of history, literature, sociology, and psychology. The article explores the historical development of biography, tracing its evolution from Ancient Greece and Rome to the present day. Beginning with Plutarch's *Parallel Lives*, the genre progressed through the Middle Ages with hagiographies focusing on religious figures, evolved into more secular forms during the Renaissance emphasizing individual achievements, and in Turkish literature, it was rooted in the 15th century with Ali Şir Nevâî's *Mecâlisü'n-Nefâis*. Subsequently, during the Tanzimat period, biography adopted a more objective and critical character under Western influence, and in the Republican era, it gained a systematic and academic dimension, further enriched in the modern period by psychological and sociological analyses. The article also discusses in detail the criteria influencing the biographer's choice of subject, emphasizing factors such as societal significance, dramatic life events, availability of sources, and the author's ideological standpoint. The biographer's attitude toward the subject-whether admiration, hostility, or neutrality-directly shapes the character of the work. Ideal biographical writing prioritizes respect, honesty, objectivity, and thorough research. The biographer should present a balanced and reliable portrait by situating the subject's life within both personal and broader social and cultural contexts. Enriched with examples from Turkish and world literature, the article analyzes both theoretical and practical aspects of biographical writing, demonstrating how the biographer-subject relationship influences the literary and historical value of biographies. Ultimately, biography emerges not merely as an individual life story but as a rich narrative form intersecting history, culture, and literature.

Keywords: History, Literature, Biography, Subject, Criteria, Approach.

Giriş

Biyografi; bir kişinin yaşamını, kişisel deneyimlerini, başarılarını, zorluklarını ve yaşadığı dönemin sosyal, kültürel ve politik atmosferini yansıtan edebî ve tarihsel bir tür şeklinde tanımlanabilir. İnsanlık tarihi boyunca bireylerin hayat hikâyeleri yalnızca kişisel anlatılar değil, aynı zamanda toplumların *kolektif hafızasının* da temel yapı taşları arasında kabul edilmiştir (Halbwachs, 2017, s. 20). Bu yönüyle biyografi; tarih, edebiyat, sosyoloji ve psikoloji gibi birçok disiplinin kesişim kümesinde yer alan çok katmanlı bir anlatı biçimi olmuştur. Biyografi türü, yalnızca bir hayat hikâyesi sunmakla kalmaz; aynı zamanda dönemin kültürel değerlerini, toplumsal normlarını ve zihniyet dünyasını da anlamaya katkı sağlar. Bununla birlikte, biyografi bir kişinin yaşam hikâyesini ve eserlerini ortaya koymasının yanı sıra, dönemin tarihsel bağlamını aktarma işleviyle tarih yazımının da önemli bir parçasıdır (de Haan, 2024). Bu yönüyle biyografi, hem bireysel hem de toplumsal tarihin izlerini süren anlatılar üretir. Bu türün temel yapı taşlarından biri, hiç kuşkusuz biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ilişkidir. Bu ilişki, eserin hem edebî niteliği hem de tarihsel güvenilirliği açısından belirleyicidir. Yazarın öznesine karşı duyduğu hayranlık, eleştirel mesafe ya da ideolojik yakınlık gibi tutumlar; biyografinin tarafsızlık derecesini etkilerken, eserde sunulan portreyi de yönlendirmektedir. Yazarın özne seçimini belirleyen kıstaslar ise, biyografinin kapsamını ve okuyucuya sunduğu perspektifi doğrudan etkiler.

Biyografi türünün tarihsel gelişimi, bu ilişki biçiminin nasıl evrildiğini ve dönemin düşünsel kodlarıyla nasıl iç içe geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir. Dünya edebiyatında biyografinin kökeni Antik Yunan ve Roma dönemlerine kadar uzanır. Bu ilk biyografik metinler, çoğunlukla kahramanlık ve erdem temalarına odaklanan anlatılardır. Plutarkhos'un *Paralel Hayatlar* adlı eseri, türün ilk önemli örneklerinden biri kabul edilir. Plutarkhos, Yunan ve Roma'nın önemli figürlerini karşılaştırmalı biçimde sunarak yalnızca tarihî bilgi sunmakla kalmaz, aynı zamanda bir ahlaki ve felsefi değerlendirme zemini de oluşturur (Caine, 2019, s. 10). Orta Çağ'da ise biyografik anlatılar daha çok hagiografi biçimini almış; dinî şahsiyetlerin hayatlarını anlatmak ve ahlaki öğretiyi yaymak amacıyla kullanılmıştır. Aziz Augustinus'un (2023) hayatı ve düşünceleri, bu dönemin önemli biyografik malzemeleri arasında yer alır.

Rönesans ile biyografi, bireysel başarıları ve insan doğasının karmaşıklığını merkeze alan seküler ve estetik bir boyut kazanmıştır. Giorgio Vasari'nin *Sanatçıların Hayat Hikâyeleri* (2024) adlı eseri, sanatçı biyografilerinin klasikleşmiş örneklerinden biri olarak anılır. Vasari, sanatçıların yaşam öykülerini eserleriyle ilişkilendirerek biyografi türünün hem anlatı hem de eleştiri boyutunu zenginleştirir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda ise biyografi, tarihî gerçeklik ile edebî yorumun iç içe geçtiği bir yapı kazanır. Samuel Johnson'un *Şairlerin Hayatları* adlı eseri, biyografi ile edebî eleştiriye birleştiren öncül örneklerden biridir. XX. yüzyıla gelindiğinde ise biyografiler daha çok psikolojik çözümlemeler ve sosyolojik bağlamlar eşliğinde kaleme alınmaya başlanmış; nesnellik ve eleştirel yaklaşım ön plana çıkmıştır. Richard Ellmann'ın *James Joyce* (2012) biyografisi, bireyin özel yaşamı ile edebî üretimi arasında kurduğu derin ilişkiyle dikkat çeker.

Türk edebiyatında biyografi türü, özellikle tezkireler aracılığıyla şekillenmiş ve tarihsel süreç içerisinde farklı biçimler almıştır. Türk-İslam geleneğinde menâkıbnâmeler ve siyerler, dinî şahsiyetlerin yaşam öykülerini aktarmak suretiyle biyografi türünün ilk örneklerini oluşturur. XV. yüzyılda Ali Şîr Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâis* adlı eseri, Çağatay Türkçesiyle kaleme alınmış ilk tezkire kabul edilir. Şairlerin hayatlarına ve şiirlerine yer veren bu eser, türün temel taşlarından biridir. XVI. yüzyılda Anadolu sahasında Sehi Bey'in *Heşt Behişt*, Ahdî'nin *Gülşenü's-şu'arâ* ve Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-şu'arâ* adlı eserleri, klasik tezkire geleneğinin olgunlaşma sürecini yansıtır. Latifi'nin *Tezkiretü's-şuarâ'sı*, türün adını doğrudan kullanan ilk eser olması bakımından dikkat çeker (Tolasa, 2002). Tezkirelerin sadece biyografik bilgi sunmakla kalmayıp aynı zamanda edebî üretimi belgeleme ve tasnif etme gibi işlevleri de vardır. Bu metinler; hem tanınmış hem de arka planda kalmış şairlerin yaşam öykülerine yer vermekle dönemin edebî ortamını anlamamıza katkı sağlar. Tezkire yazarları, bilgilerini yalnızca yazılı kaynaklardan değil, sözlü kültürden ve şifahî rivayetlerden de elde etmiş; bu da tarihsel gerçeklik ile anlatı unsurlarının zaman zaman iç içe geçmesine neden olmuştur. Benzer şekilde menâkıbnâmeler ve siyerler de sözlü gelenekteki anlatıların yazılı kültüre aktarılmasını sağlayarak biyografi türünün kültürel bellek üzerindeki işlevini pekiştirmiştir.

XVII. yüzyılda ise şair-nâmeler aracılığıyla sürdürülen biyografik anlatılar, özellikle âşık edebiyatında etkili olmuştur. Tanzimat döneminde Batı etkisiyle birlikte biyografi türü daha nesnel ve kaynaklara dayalı bir biçim kazanmış; yalnızca şairleri değil, farklı alanlardan bireyleri de konu edinmeye başlamıştır. Bireyin ön plana çıktığı bu dönemde, biyografi türü geleneksel tezkire anlayışından uzaklaşarak modern anlatım biçimlerine evrilmiştir. Ancak bu dönemde dahi doğrudan biyografi niteliğindeki eserler yerine, biyografik unsurlar taşıyan önsöz, deneme ve makaleler aracılığıyla bireysel portrelerin çizildiği görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde ise biyografi yazımı hem kurumsallaşmış hem de ideolojik bir nitelik kazanmıştır. Atatürk biyografileri başta olmak üzere, bireysel yaşam öyküleri ulusal tarih anlatısıyla iç içe geçmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Atatürk* adlı eseri, bu bakımdan paradigmatic bir örnektir. Aynı zamanda Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*, Mehmet Süreyya'nın *Sicill-i Osmanî* ve İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* adlı eseri, klasik tezkire geleneği ile modern biyografi anlayışını sentezleyen önemli çalışmalardır. Behçet Necatigil'in *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (2004) gibi eserler ise XX. yüzyılda biyografi türünün akademik gereksinimlere cevap verecek şekilde sistematik hâle geldiğini gösterir.

Bütün bu tarihsel ve kuramsal arka plan çerçevesinde, bu çalışmanın amacı biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ilişkiyi çok yönlü biçimde analiz etmektir. Çalışmada, yazarın özne seçimini etkileyen kriterler, özneye bakış biçimleri, ideal ve sorunlu ilişki modelleri hem kuramsal çerçevede hem de örnek metinler üzerinden ele alınacaktır. Ayrıca, Türk edebiyatında klasik tezkirelerden modern biyografilere uzanan süreçte özne seçimlerinin hangi ideolojik, kültürel ve estetik kaygılarla şekillendiği karşılaştırmalı biçimde değerlendirilecektir. Bu sayede, biyografinin hem edebî hem tarihî açıdan nasıl biçimlendiği ve yazar-özne ilişkisinin bu biçimleniş üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılacaktır. Araştırma kapsamında hem klasik hem çağdaş biyografik eserler incelenecek; akademik makaleler, kuramsal kitaplar ve özgün biyografi metinleri kaynak olarak kullanılacaktır.

1. Biyografi Yazarının Biyografik Özne Seçimi: Kriterler ve Örnekler

Biyografi yazarı, eserin temelini oluşturan biyografik özneyi seçerken çeşitli ölçütlere dikkat eder. Öncelikle seçilen kişinin toplumsal ve tarihsel açıdan önemli bir figür olması gerekir; liderler, sanatçılar, bilim insanları ve düşünürler gibi kişiler, yaşadıkları dönemde veya sonrasında toplum üzerinde etkili oldukları için biyografik özne olarak tercih edilirler. Böylece onlar, bireysel yaşamları aracılığıyla daha geniş toplumsal ve tarihsel süreçler yansıtılabilir. Söz gelimi Falih Rıfkı Atay'ın *Çankaya* adlı eseri, Mustafa Kemal Atatürk'ü biyografik özne seçerken onun Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki önemi ve liderlik vasıflarına odaklanmıştır. Atay, Atatürk'ün hayatını sadece bir liderin biyografisi değil, aynı zamanda modern Türkiye'nin tarihsel dönüşümünün bir yansıması ele almıştır (Atay, 1965). Benzer bir durum ve yaklaşım Şevket Süreyya Aydemir'in *Tek Adam* (2020), *İkinci Adam* (2009) ve *Enver Paşa* (2022) başlıklı eserlerinde de gözlemlenir.

Ayrıca biyografi okuyucusunun ilgisini çekebilmesi için öznenin hayatında dramatik, öğretici ya da sıra dışı olayların bulunması önem taşır; zorluklarla mücadele eden, başarı kazanan veya trajik sonlarla karşılaşan hayatlar biyografi için zengin malzeme sunar. Bu bağlamda Stefan Zweig'in *Marie Antoinette* biyografisi bir örnek olabilir. Zweig, Fransız Devrimi'nin önemli figürlerinden Marie Antoinette'in trajik hayatını seçerek okuyucusuna, hem tarihsel olayların hem de bireysel trajedinin iç içe geçtiği bir anlatı sunar. Zweig'in bu seçimi, dramatik ve psikolojik derinliği olan bir özneye yöneldiğini gösterir (Zweig, 2019).

Yazar için bir diğer kritik unsur ise seçilen kişinin yaşamı hakkında yeterli ve güvenilir bilgiye ulaşabilmektir; arşiv belgeleri, mektuplar, günlükler, röportajlar ve diğer kaynaklar biyografinin doğruluğunu ve derinliğini sağlar. Walter Isaacson'ın *Steve Jobs* (2011) biyografisi de biyografik özne seçiminde yukarıdaki kriterlerin başarılı bir örneği kabul edilebilir. Isaacson, Jobs'u teknoloji dünyasında devrim yaratan bir figür olarak seçmiştir. Jobs'un karmaşık kişiliği, yaratıcı dehası ve özel hayatındaki iniş çıkışlar, biyografi için zengin bir anlatı zemini oluşturur. Ayrıca Jobs'un hayatı hakkında geniş bir kaynak yelpazesi bulunması, Isaacson'ın kapsamlı ve detaylı bir biyografi yazmasına imkân sağlamıştır (Isaacson, 2011).

Bunların yanı sıra biyografi, yazarının kendi ideolojik, kültürel ve estetik değerleri de özne seçiminde etkili olabilir; bazı yazarlar kendi dünya görüşlerine yakın kişileri seçerken, bazıları zıt görüşteki figürleri ele alarak eleştirel biyografiler kaleme alabilir. Öznenin kişilik yapısı, iç dünyası ve psikolojik karmaşıklığı da biyografi yazarı için önemli bir çekim noktasıdır; karmaşık karakterler ve içsel çatışmalar biyografinin edebî değerini artırır. Bu ölçütler doğrultusunda biyografi yazarı, hem tarihsel gerçekliği hem de edebî niteliği gözeterak okuyucunun ilgisini çekecek ve dönemin ruhunu yansıtacak bir biyografik özne seçimini gerçekleştirir (Lee, 2009, ss. 39-53; Caine, 2019).

2.Biyografi Yazarının Biyografik Özneye Bakışı

Biyografi yazarının biyografik özneye bakışı, eserin niteliğini ve okuyucuda uyandıracak algıyı doğrudan etkileyen temel bir unsurdur. Bu bakış açısı; genellikle hayranlık, düşmanlık, tarafsızlık veya ideolojik yakınlık-karşıtlık gibi farklı tutumlar şeklinde belirir. Hayranlıkla yaklaşan biyografi yazarları, öznenin başarılarını, erdemlerini ve olumlu yönlerini ön plana çıkararak birer kahramanlık anlatıları oluşturur. Bu tür biyografilerde doğal olarak eleştirel mesafe azalır, özne idealize edilir ve okuyucuda hayranlık duygusu uyandırılması amaçlanır. Buna mukabil bazı biyografi yazarları özneye eleştirel veya olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşır; bu durumda biyografi, öznenin hatalarını, zaafalarını ve olumsuz yönlerini vurgulayarak eleştirel bir portre çizer. Bu düşmanlıkla yazılan biyografiler, özellikle politik figürler veya ‘tartışmalı’ kişilikler hakkında kaleme alınan eserlerde görülür. Örneğin bazı tarihçiler tarafından yazılan Napolyon biyografileri, onun hırsları ve savaş politikaları üzerine eleştirel bir dille kaleme alınmıştır (Roberts, 2023; Saraç, 2023, s. 935). Bu tür eserlerde yazar, ideolojik karşıtlığını esere yansıtarak öznenin olumsuz yanlarını ön plana çıkarabilir.

Modern biyografi anlayışında ise tarafsızlık yahut nesnellik en ideal yaklaşım kabul edilir. Bu yaklaşımda biyografi yazarı, öznenin hem olumlu hem olumsuz yönlerini dengeli ve objektif biçimde sunar. Böylece biyografinin hem edebî değeri artar hem de tarihsel gerçeklik daha doğru yansıtılır. Richard Ellmann’ın James Joyce biyografisi, bu tarafsızlık anlayışının başarılı bir örneği kabul edilebilir; Ellmann, Joyce’un karmaşık kişiliğini, başarılarını ve zaafalarını dengeli bir şekilde aktarır. Türk edebiyatında da ise tarafsız ve nesnel bir tutumla hazırlanan biyografiler arasında Ali Akyıldız (2017) ve Abdülhamit Kırmızı’nın (2014) eserlerini anabiliriz. Bu isimlerin biyografi çalışmaları; Osmanlı bürokrasisi ve entelektüel çevrelerine dair tarihsel figürleri ele alırken kaynaklara dayalı, nesnel ve analitik bir yaklaşım sergilemeleri bakımından dikkate değerdir. Akyıldız ve Kırmızı’nın çalışmaları, biyografik verileri geniş arşiv taramalarıyla destekleyerek yorumdan çok belgeye dayalı bir anlatı kurar. Her iki yazar da öznel yargılardan kaçınarak tarihsel kişilikleri ait oldukları siyasal, toplumsal ve kültürel bağlam içinde değerlendirmekte; bu yönleriyle biyografi yazımında bilimsel tarafsızlığın örneklerini sunmaktadır.

Biyografi yazarının özneye yönelik bakışı, yazarın ideolojik tutumlarıyla da şekillenir. İdeolojik yakınlık, biyografinin olumlu ve destekleyici bir anlatı olmasına yol açarken ideolojik karşıtlık, eleştirel hatta düşmanca bir anlatımı beraberinde getirebilir. Bu durum, biyografinin tarafsızlık ilkesini zedeleyerek okuyucunun gerçek bilgiye ulaşmasını zorlaştırabilir. Örneğin Sovyetler Birliği döneminde yazılan biyografilerde Lenin veya Stalin, ideolojik yakınlık nedeniyle yüceltilirken Batılı yazarların eserlerinde daha eleştirel bir perspektif hâkimdir. Bu farklılıklar, biyografinin tarihsel ve kültürel bağlamdan bağımsız düşünölemeyeceğini açıkça ortaya koyar (Service, 2014). Biyografi yazarı, öznenin yaşamını anlatırken kendi bakış açısını, ideolojik ve kültürel değerlerini metne yansıtır; bu nedenle biyografi, sadece öznenin yaşam öyküsü değil, aynı zamanda yazarın da kendini inşa ettiğı bir anlatı biçimidir (Lässig, 2013, s. 56). Özne, yaşadığı tarihsel ve sosyal bağlamdan bağımsız değildir; biyografi yazarı, öznenin kişiliğini ve yaşantısını bu bağlam içinde değerlendirerek daha kapsamlı ve anlamlı bir portre oluşturur. Bu süreçte biyografi, kültürel belleğin aktarılmasına ve kimliğin kuşaklar arası korunmasına hizmet eder. Ayrıca biyografik anlatılar öznenin psikolojik derinliklerini, içsel çatışmalarını ve yaratıcı süreçlerini de yansıtabilir; bu da biyografinin edebî değerini artırır ve okuyucuya daha zengin bir deneyim sunar.

Sonuç olarak biyografi yazarının biyografik özneye bakışı, eserin karakterini ve tarihsel gerçeklik ile edebî nitelik arasındaki dengeyi belirler. Hayranlıkla yaklaşım özneyi yüceltirken düşmanlıkla yaklaşım eleştirel bir portre çizer; tarafsızlık ise bu iki uç arasında dengeli bir anlatım

sağlar. İdeolojik tutumlar ise bu bakış açılarını şekillendirir ve biyografinin tarihsel-kültürel bağlamla ilişkisini derinleştirir. Böylece biyografi, sadece bireysel bir yaşam öyküsü olmaktan çıkarak tarih, kültür ve edebiyatın kesiştiği çok katmanlı bir anlatı formuna dönüşür.

3.Biyografi Yazarı ve Biyografik Özne Arasındaki ‘İdeal’ İlişki

Biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ideal ilişki, saygı ve dürüstlük temelinde şekillenir. Yazar, öznenin hayatını doğru, kapsamlı ve dengeli bir biçimde aktarmakla yükümlüdür; bu sorumluluk, hem öznenin kişisel haklarına saygı göstermeyi hem de okuyucuya gerçeğe uygun, güvenilir bir portre sunmayı gerektirir. Bu bağlamda, biyografi yazarı abartıdan, yanıltıcı bilgilerden ve manipülasyondan kaçınmalı, öznenin özel hayatına ilişkin hassas bilgileri etik sınırlar içinde ele almalıdır. Böylelikle biyografi, sadece bir yaşam öyküsünün aktarımı değil, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bağlamda anlamlandırılan bir anlatı hâline gelir.

Yazarlık sürecinde nesnellik ve eleştirel mesafe de şüphesiz büyük önem taşır. Biyografi yazarı, öznenin başarılarını ve olumlu yönlerini abartmadan, hatalarını ve zaafılarını göz ardı etmeden dengeli bir şekilde sunmalıdır. Kişisel ya da ideolojik önyargılardan arınarak öznenin yaşamını kendi değer yargılarıyla değil, yaşadığı dönemin koşulları ve zihniyeti içinde değerlendirmek, biyografinin tarihsel doğruluğunu ve edebî değerini artırır. Eleştirel mesafe, yazarın özneye karşı aşırı hayranlık ya da düşmanlık duymasını engeller ve daha objektif bir analiz yapmasına olanak tanır. İdeal bir biyografi yazarı, öznenin hayatını mümkün olan en geniş kapsamda araştırmalı, arşiv belgeleri, mektuplar, günlükler, röportajlar ve diğer kaynakları titizlikle incelemelidir. Elde edilen bilgileri dikkatle değerlendirmek, kaynakları açıkça belirtmek ve iddiaları kanıtlarla desteklemek, biyografinin güvenilirliğini ve derinliğini sağlar. Bu kapsamlı araştırma süreci, okuyucuya öznenin yaşamını daha iyi anlama imkânı sunar ve biyografinin akademik niteliğini güçlendirir (Ayvazoğlu, 2014a, s. 12; Lässig, 2013, s. 44; Loriga, 2024, s. 70).

Biyografi yazarı, öznenin hayatını yalnızca bireysel bir hikâye olarak değil, aynı zamanda onun yaşadığı dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik koşulları içinde değerlendirmelidir. Öznenin kararları, eylemleri ve ilişkileri, dönemin zihniyeti ve tarihsel gelişmeleri ışığında ele alınmalı; böylece yaşam öyküsü bağlam içinde anlamlandırılmalıdır. Ancak bu bağlamsal yaklaşım, hiçbir şekilde öznenin biyografik anlatıdaki merkezi konumunu zayıflatmamalı; dönemin olay ve olguları, biyografik özneyi arka plana iterek onu gölgede bırakmamalıdır. Biyografi metni, tarihsel bir dönemin anlatımı hâline dönüşmemeli; aksine, tarihsel koşullar öznenin yaşamını daha iyi kavrayabilmek için işlevsel bir arka plan olarak değerlendirilmelidir. Bu denge gözetildiğinde, biyografi hem derinlikli bir tarihsel kavrayışa hem de özne merkezli bir anlatı yapısına ulaşır; böylece okuyucu, bireyin yaşamına daha geniş bir perspektiften bakarken onu bir tarih figürüne indirgemeksizin tanıma imkânı bulur. Öte yandan biyografi yazarı ve biyografik özne arasındaki ilişki, yazarın kendi algıları, ideolojik tutumları ve kültürel değerleriyle de şekillenir. Yazarın bu unsurları metne yansıtması kaçınılmazdır; bu nedenle biyografi, hem öznenin hem de yazarın kimlik ve dünya görüşünün bir yansımasıdır. Bu durum, biyografinin tamamen nesnel olmasını zorlaştırır da yazarın bilinçli eleştirel yaklaşımı ve kapsamlı araştırması sayesinde denge sağlanabilir.

Netice itibarıyla biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ideal ilişki, saygı, dürüstlük, nesnellik, kapsamlı araştırma ve bağlamsal anlayış temelinde kurulur.⁹ Bu ilkeler doğrultusunda yazılan biyografiler, hem tarihsel gerçekliği doğru yansıtan hem de edebî açıdan zengin, okuyucuya derinlikli bir deneyim sunan eserler olarak ortaya çıkar. Böylece biyografi, bireyin yaşamını

⁹ Michael Stanford'un *Tarihin İncelenmesi İçin Bir Kılavuz* (2013) adlı eseri, tarih yazımında nesnellik ilkesine dair süregiden tartışmaları kapsamlı biçimde ele alarak bu konunun hâlâ epistemolojik bir sorun alanı olduğunu ortaya koyar. Stanford, tarihinin geçmişe ilişkin bilgiyi yalnızca tarafsız bir gözlemci gibi aktarmadığını; seçme, yorumlama ve bağlamsallaştırma süreçlerinin tarihsel anlatıyı şekillendirdiğini vurgular. Bu durum, nesnelliğin mutlak biçimde sağlanamayacağı yönündeki görüşleri güçlendirirken, tarihçilerin öznellikten tamamen arınmasının da mümkün olmadığını düşündürür. Zira kaynakların seçimi, kullanılan dil, dönemin ideolojik atmosferi ve tarihinin dünya görüşü gibi unsurlar, tarih yazımında kaçınılmaz olarak belirleyici olmaktadır. Stanford'un da işaret ettiği gibi, tarihi bilgi ile tarih anlatısı arasındaki ayırım, nesnellığe ulaşmanın önünde teorik bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle tarihte nesnellik ideali, hâlen farklı yaklaşımlar arasında uzlaşıya varılamamış, çok katmanlı ve dinamik bir mesele olarak gündemdeki yerini korumaktadır.

anlamlandırmanın ötesinde, kültürel belleğin aktarılması ve tarihsel sürecin yorumlanması açısından da önemli bir araç hâline gelir.

4. Biyografi Yazarı ve Biyografik Özne Arasındaki Kaçınılması Gereken İlişki Biçimi

Biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ilişki, eserin tarafsızlığı ve güvenilirliği açısından büyük önem taşır ve bu ilişki, aşırı yakınlık ya da duygusallık içermemelidir. Yazar, özneye hayranlık duyabilir veya onunla empati kurabilir; ancak bu duyguların eserin nesnelliğini zedelemesine izin vermemelidir (Lässig, 2013, s. 55). Aşırı yakınlık, yazarın öznenin hatalarını görmezden gelmesine veya olumsuz yönlerini örtbas etmesine yol açarak biyografinin gerçeklikten uzaklaşmasına neden olur. Böyle bir yaklaşım, okuyucuyu yanıltabilir ve biyografinin tarihsel değerini zayıflatır. Öte yandan, biyografi yazarı özneye karşı düşmanca bir tutum da sergilememelidir. İdeolojik veya kişisel önyargılardan arınarak, öznenin hayatını adil ve dengeli bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Düşmanlık ve önyargı, yazarın öznenin başarılarını küçümsemesine, hatalarını abartmasına ve olumsuz yönlerini ön plana çıkarmasına neden olarak biyografinin manipülatif ve propagandist bir niteliğe bürünmesine yol açar. Bu tür yaklaşımlar, tabiatıyla biyografiyi bir ideolojinin tutsağı hâline getirdiği gibi onun etik ve akademik değerini de zedeler (Koorts, 2024, s. 264).

Biyografi yazarı, özneye veya onun yakınlarıyla kişisel çıkar ilişkisi içinde de olmamalıdır. Maddi ya da manevi çıkar amacıyla yazılan biyografiler, yazarın bağımsızlığını ve tarafsızlığını zedeler; bu durum etik açıdan sorunlu sonuçlar doğurur ve eserin güvenilirliğini sarsar. Ayrıca biyografi yazarı öznenin özel hayatına saygı göstermeli, gizlilik haklarını ihlal etmemelidir. Özel bilgilerin veya sırların öznenin izni olmadan ifşa edilmesi, hem etik açıdan kabul edilemez hem de yasal sorunlara yol açabilir. Yazar, ayrıca öznenin itibarını zedeleyecek, onurunu kırarak ifadelerden de kaçınmalıdır. Bu tür tutumlar, biyografinin hem etik hem de hukuki açıdan sorunlu hâle gelmesine neden olur.

Biyografi yazımında yazarın özneye karşı duyduğu yakınlık ya da mesafe, eserin niteliğini belirleyen önemli bir faktördür. Yazar, öznenin yaşamını anlatırken kendi duygularını ve ideolojik eğilimlerini tamamen gizleyemeyebilir; ancak bu duyguların eserin nesnelliğini ve doğruluğunu gölgelememesi gerekir. Nesnellik, biyografinin hem tarihsel gerçekliği doğru yansıtmasını sağlar hem de okuyucunun güvenini kazanır. Bu nedenle biyografi yazarı, özneye karşı ne aşırı bir hayranlık ne de düşmanlık beslemeli, dengeli ve eleştirel bir mesafe içinde olmalıdır. Biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ilişki, aşırı duygusallıktan ve önyargılardan uzak, saygı, dürüstlük ve etik sorumluluk temelinde kurulmalıdır. Yazar, kapsamlı araştırmalar yaparak, güvenilir kaynaklara dayanarak ve öznenin özel hayatına saygı göstererek gerçekçi, dengeli ve tarafsız bir biyografi ortaya koymalıdır. Bu yaklaşım, biyografinin hem edebî hem de tarihsel değerini artırır ve okuyucuya güvenilir bir yaşam öyküsü sunar (Lässig, 2013, s. 48).

5. Biyografik Eserlerin Öznelerinin Sınıflandırılması

Türk edebiyatında biyografik eserlerin özneleri, tarih boyunca toplumun değer verdiği; kültürel, siyasi, dinî ve sosyal yapısını yansıtan önemli figürler doğrultusunda şekillenmiştir. Bu özneler, genellikle toplumun kimlik ve tarih bilincini oluşturan, dönemin sosyopolitik koşulları ve yazarın kişisel, ideolojik tercihlerine bağlı çeşitlenen edebî ve tarihî kişiliklerdir. Biyografik eserlerde konu edilen özneler, başlıca dört ana kategoride toplanabilir. Birinci grup, devlet adamları ve liderlerden oluşur; Osmanlı padişahları, Mustafa Kemal Atatürk ve önemli siyasi figürler bu kategoride yer alır. II. Abdülhamid, Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü gibi isimler, millî tarih ve kimlik inşasında oynadıkları rollerle biyografik eserlerin temel konularını oluşturur. İkinci grup, sanatçılar ve edebiyatçılardır. Türk edebiyatında pek çok şair, yazar ve sanatçı, biyografik anlatılarda sıkça ele alınmış; onlar hem bireysel yaratıcılıkları hem de içinde bulundukları dönemin kültürel atmosferini yansıtmaya açısından öne çıkmıştır. Üçüncü kategori ise dinî ve manevi figürlerden oluşur. Mevlana Celaleddin Rumî, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre gibi tasavvuf ve dinî düşünce dünyasının önemli temsilcileri, manevi değerlerin aktarımı ve kültürel kimliğin korunması bakımından biyografik eserlerde önemli yer tutar (Gölpınarlı, 1994; Ayvazoğlu, 2014b). Modern dönemde popüler kültür figürleri de biyografik özne olarak seçilmeye başlanmıştır; sporcular, sanatçılar ve günümüzün popüler

ikonları, biyografinin geniş kitlelere ulaşma ve farklı alanlardaki bireylerin yaşamlarını belgeleyerek çeşitlenme işlevini artırmıştır.

Biyografik özne seçimi, sadece bireyin kendi özelliklerine değil, aynı zamanda dönemin sosyopolitik koşullarına ve yazarın ideolojik eğilimlerine bağlı şekillenir. Yazarlar, kimi zaman millî tarih ve kimlik inşasında önemli figürleri ön plana çıkarırken, kimi zaman da kültürel ve manevi değerlerin temsilcilerini seçerler. Bu seçim, biyografinin amacını, okuyucu kitlesini ve eserin anlatım biçimini de belirler. Örneğin Atatürk biyografileri ulusal bir kahramanlık anlatısı olarak tarih ve siyasetle iç içe bir anlatı sunarken edebiyatçı biyografileri daha çok sanatın ve bireysel yaratıcılığın derinliklerine inmeyi hedefler. Dinî figürlerin biyografileri ise genellikle manevi ve ahlaki öğretilerin aktarımı üzerine yoğunlaşır.

Türk edebiyatında biyografik eserler, tarih boyunca değişen toplumsal değerler ve kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Tezkireler, siyerler ve menâkıpnameler gibi geleneksel türlerde şairler, devlet adamları veya dinî şahsiyetler biyografik özne olarak işlenirken modern dönemde biyografik romanlar ve monografiler aracılığıyla daha geniş bir yelpazede figürler ele alınmıştır. Ayrıca biyografi türü, sadece bireysel yaşam öykülerini anlatmakla kalmayıp, aynı zamanda dönemin sosyal, kültürel ve politik atmosferini yansıtan önemli bir edebî ve tarihsel kaynak işlevi görmüştür. Bu nedenle biyografik eserlerin özneleri, hem bireysel hem de toplumsal tarih açısından değerlendirilerek seçilmiş ve sınıflandırılmıştır. O hâlde Türk edebiyatında biyografik eserlerin özneleri, devlet adamları ve liderler, sanatçılar ve edebiyatçılar, dini ve manevi figürler ile modern dönemin popüler figürleri olmak üzere başlıca dört ana grupta toplanabilir. Bu sınıflandırma, biyografik özne seçiminde etkili olan toplumsal değerler, tarihsel bağlam ve yazarın ideolojik tercihleriyle birlikte ele alındığında, biyografik eserlerin çeşitliliği ve işlevi daha iyi anlaşılabilir. Böylece biyografi, hem bireysel yaşamların hem de toplumların tarihsel ve kültürel kimliklerinin aktarılmasında vazgeçilmez bir edebî tür olarak Türk edebiyatındaki yerini korumaktadır.

6.Özne Seçiminde Kriterler ve Karşılaştırmalar

Türk biyografisinde özne seçimi, tarihsel ve toplumsal etkisi yüksek figürler üzerinden şekillenir; özellikle devlet adamları ve liderler, biyografi türünün en çok tercih edilen özne grubunu oluşturur. Atatürk biyografileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve modernleşme sürecini anlamak açısından önemli örneklerdendir; Falih Rıfkı Atay'ın *Çankaya* adlı eseri, Atatürk'ün liderlik özellikleri ve tarihsel bağlamıyla ele alınması bakımından dikkat çeker. Sanatçı ve edebiyatçı biyografileri ise daha çok kültürel ve estetik değerlere odaklanır; söz gelimi Beşir Ayvazoğlu'nun biyografileri, edebî kişiliklerin iç dünyalarını ve eserlerini derinlemesine analiz eder. Biyografi yazarı, öznenin yaşamı hakkında yeterli belge ve bilgiye ulaşabilmelidir; tarihî figürler için arşiv belgeleri, resmi kayıtlar ve çağdaş tanıklıklar temel kaynaklardır. Osmanlı padişahları biyografilerinde devlet arşivleri ve vakayinameler, sanatçı ve yazar biyografilerinde ise mektuplar, günlükler, eleştiriler ve eserler kaynak zenginliği sağlar. Yazarların ideolojik ve kültürel eğilimleri de özne seçiminde belirleyici rol oynar; Cumhuriyet dönemi yazarları Millî Mücadele ve modernleşme sürecini destekleyen figürleri tercih ederken, farklı siyasi görüşlere sahip yazarlar eleştirel veya alternatif biyografiler kaleme alabilir. Dinî figürlerin biyografileri ise genellikle manevi ve kültürel değerlerin aktarımına odaklanır; Mevlana biyografileri onun tasavvufi felsefesini ve insan sevgisini ön plana çıkarır. Sanatçı ve yazar biyografilerinde ise öznenin kişilik yapısı, psikolojik çatışmaları ve yaratıcı süreçleri ön plandadır; bu tür biyografiler sadece yaşam öyküsünü anlatmakla kalmaz, aynı zamanda öznenin eserleriyle bağlantılı bir biçimde iç dünyasını da analiz eder. Bu bağlamda, biyografi yazarı tarihsel ve toplumsal önemi, kaynakların zenginliği, ideolojik yakınlık ve edebî-psikolojik derinlik gibi kriterleri göz önünde bulundurarak özne seçimini yapar ve böylece hem tarihî gerçekliği hem de edebî değeri yüksek biyografiler ortaya koyar.

Dünya edebiyatlarında biyografi türünde özne seçimi, genellikle tarihsel, entelektüel ve kültürel etkisi yüksek figürler üzerinden şekillenir; özellikle krallar, devrimciler, bilim insanları, yazarlar ve sanatçılar biyografik anlatının merkezinde yer alır. Örneğin Walter Isaacson'un *Steve Jobs* biyografisi, yalnızca bir girişimcinin yaşamını değil, aynı zamanda dijital çağın kültürel dönüşümünü anlamak açısından da önemli bir metindir. Tarihî figürler üzerine yazılan biyografilerde mektuplar, resmi belgeler, tanıklıklar ve dönemsel basın kayıtları temel kaynaklar arasında sayılırken, edebî ve

sanatsal kişiliklere dair biyografilerde daha çok günlükler, anılar, yaratım sürecine dair metinler ve eser çözümlemeleri ön plandadır. Fransız edebiyatında Stefan Zweig gibi yazarlar, biyografik özne seçiminde karakterin trajik boyutuna ve içsel çatışmalarına önem verirken, Anglo-Amerikan biyografi geleneğinde daha analitik ve belgeselci bir yaklaşım hâkimdir. Yazarların ideolojik, estetik ve kültürel eğilimleri de özne tercihinin belirler; örneğin 20. yüzyıl biyografi yazarları arasında sosyalist düşünceye yakın olanlar Karl Marx gibi figürlere yönelirken, liberal düşünce çevrelerinde Churchill veya Roosevelt gibi liderlerin biyografileri öne çıkar. Dinî şahsiyetlerin biyografileri Batı geleneğinde daha çok tarihsel-eleştirel yöntemlerle ele alınırken, tasavvufi ya da metafizik yönü ağır basan doğu figürleri için farklı anlatı teknikleri benimsenir. Sanatçı ve yazar biyografileri ise sıklıkla yaratıcı kişiliğin iç dünyasını, estetik tercihlerinin arka planını ve dönemiyle kurduğu ilişkiyi anlamaya çalışır. Dolayısıyla dünya biyografi geleneğinde özne seçimi; tarihsel etki, kültürel temsil gücü, kaynaklara erişim imkânı, yazarın ideolojik konumu ve anlatılacak yaşamın estetik veya dramatik potansiyeli gibi ölçütlere göre biçimlenir (Lee, 2009).

Görülüyor ki Türk ve dünya biyografi gelenekleri, özne seçimi açısından benzer temeller üzerine kurulsa da, kültürel, ideolojik ve tarihî bağlamlar doğrultusunda farklı yönelimler sergiler. Her iki geleneğe de tarihsel etkisi yüksek figürlerin –liderlerin, sanatçıların, düşünürlerin– biyografik özne olarak tercih edilmesi ortak bir tutumdur; ancak Türk biyografi geleneği, özellikle devlet adamları ve millî kahramanlar etrafında yoğunlaşarak daha belirgin bir tarihî ve ideolojik yönelime sahiptir. Cumhuriyet dönemi yazarlarının Atatürk ve Millî Mücadele figürlerine odaklanması, bu yaklaşımın tipik bir örneğini sunar. Buna karşın dünya biyografi yazımında özne seçimi, çoğu zaman bireyin dramatik, psikolojik veya entelektüel derinliği üzerinden yapılır; bu da özellikle Batı’da bireyin iç dünyasını merkeze alan biyografik anlatıların gelişmesine olanak tanımıştır. Türk biyografisinde kaynak temelli tarihsel meşruiyet ön plandayken, dünya biyografilerinde kurmaca ile belgeselin sınırlarında dolaşan estetik biçimler daha esneklik kazanmıştır. Ayrıca Batı geleneğinde ideolojik çeşitlilik, çok daha geniş bir yelpazeye yayılarak biyografik özne yelpazesini zenginleştirirken; Türk biyografisinde ideolojik eğilimler çoğu zaman özne seçimini yönlendiren temel faktör olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Türk biyografi yazımı daha çok tarihsel aidiyet ve kolektif kimlik inşasına hizmet ederken, dünya biyografi yazımı bireysel kimlik, zihinsel evren ve kültürel çoğulluk gibi temaları ön plana çıkarma eğilimindedir.

Sonuç

Biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ilişki, yalnızca bireysel bir yaşam öyküsünün aktarımını değil, aynı zamanda kültürel hafızanın, tarihsel bilincin ve edebî temsilin inşasını da mümkün kılan çok katmanlı bir yapı arz eder. Bu çalışma, biyografinin tarihsel gelişim sürecini, yazarın özne seçiminde dikkate aldığı kriterleri, yazar-özne etkileşiminin anlatı üzerindeki etkilerini ve ideal biyografik ilişki biçimlerini hem Türk hem de dünya edebiyatı örnekleri ışığında ele alarak bu ilişkinin niteliğini bütüncül bir yaklaşımla analiz etmiştir. Makale boyunca ortaya konduğu üzere, biyografi türü tarihsel açıdan dinî, siyasi ve kültürel bağlamların yön verdiği biçimlerde evrilmiş; bireyin anlatımı zamanla yalnızca kahramanlık anlatılarından ibaret olmaktan çıkarak psikolojik, sosyolojik ve estetik boyutlar kazanmıştır. Bu dönüşümde en belirleyici etkenlerden biri, hiç kuşkusuz biyografi yazarının öznesine karşı takındığı tutumdur. Yazarın öznesine duyduğu hayranlık ya da eleştirel yaklaşım, yalnızca anlatının tonu ve biçimi üzerinde değil, aynı zamanda biyografinin tarihsel güvenilirliği ve edebî derinliği üzerinde de belirleyici bir rol oynar. Dolayısıyla ideal biyografi yazımı; nesnellik, etik sorumluluk, tarihsel bağlam bilgisi ve estetik duyarlılık temelinde şekillenmelidir.

Özne seçimi, biyografi yazımının merkezî stratejik kararlarından biridir. Tarihsel önem, dramatik yaşantı, kaynaklara erişilebilirlik ve yazarın ideolojik konumu gibi etkenler bu seçim üzerinde doğrudan etkilidir. Türk biyografi geleneğinde bu tercihler çoğunlukla kolektif kimlik inşasına hizmet eden figürler etrafında şekillenirken, Batı biyografi geleneği bireyin iç dünyası, entelektüel özgünlüğü ve trajik kaderi üzerinden kurulan anlatılara daha yatkındır. Bu farklılıklar, biyografinin yalnızca birey anlatısı değil, aynı zamanda dönemin düşünsel ve kültürel atmosferinin de bir yansıması olduğunu gösterir. Biyografi yazarının öznesiyle kurduğu ilişkinin niteliği, yalnızca etik ya da anlatımsal değil, aynı zamanda epistemolojik bir meseledir. Biyografi yazarı, öznenin yaşamını değerlendirirken hem geçmişî anlamlandırır hem de bugüne dair anlam haritaları kurar. Bu nedenle

biyografi, bireyin yaşamını kronolojik olarak aktaran bir tür olmanın ötesinde, tarihyazımı ile edebiyatın kesişiminde konumlanan bir anlatı formudur. Bu açıdan bakıldığında biyografi; yalnızca geçmiş anlatmaz, aynı zamanda bugünü biçimlendirir ve geleceğe dair bir kültürel iz bırakır.

Tüm bu anlatımlardan sonra eklemek gerekir ki biyografi yazarı ile biyografik özne arasındaki ilişki; bilginin üretimi, kimliğin temsil biçimleri ve kolektif hafızanın inşası açısından son derece kritik bir role sahiptir. Bu ilişkinin sağlıklı ve dengeli biçimde kurulması, hem tarihsel doğruluğu hem de edebî derinliği yüksek biyografik eserlerin ortaya çıkmasını mümkün kılar. Biyografi, bu yönüyle yalnızca bir yaşamın hikâyesi değil, aynı zamanda kültürün, düşüncenin ve tarihsel varoluşun edebî bir temsili olarak değerlendirilmeli; yazarı ile öznesi arasındaki ilişkinin epistemolojik, etik ve estetik boyutları daima sorgulanmalıdır.

Kaynakça

- Akyıldız, A. (2017). *Haremin Padişahı Valide Sultan: Harem’de Hayat ve Teşkilat*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Atay, F. R. (2023). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Aydemir, Ş. S. (2009). *İkinci Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (2020). *Tek Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydemir, Ş. S. (2022). *Enver Paşa*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ayvazoğlu, B. (2014a). *He’nin İki Gözü İki Çeşme*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Ayvazoğlu, B. (2014b). *Yunus Ne Hoş Demişsin*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Aziz Augustinus. (2023). *İtirafılar* (Ç. Dürüşken, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Caine, B. (2019). *Biyografi ve Tarih* (M. Sözen, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- de Haan, B. (2024). Kişiselleştirilmiş Tarih: Biyokurgu, Kaynak Eleştirisi ve Biyografinin Eleştirel Değeri Üzerine. H. Renders, B. de Haan, J. Harsma (Haz.), *Biyografik Dönemeç* içinde (ss. 103). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Ellmann, R. (2012). *James Joyce Hayatı ve Eserleri* (Z. Afşar, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2010). *Mevlana Celaleddin-Hayatı, Eserleri, Felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Halbwaschs, M. (2017). *Kolektif Hafıza* (B. Barış, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Isaacson, W. (2018). *Steve Jobs* (D. Körpe, Çev.). İstanbul: Domingo Yayınları.
- Kırmızı, A. (2014). *Avlonyalı Ferid Paşa: Bir Ömür Devlet*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Koorts, L. (2024). Sevilen ve Seilmeyen Liderler: Apartheid ve Apartheid Sonrası Afrikaner Biyografisi. H. Renders, B. de Haan, J. Harsma (Haz.), *Biyografik Dönemeç* içinde (ss. 255-281). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Lässig, S. (2013). Modern Tarihte Biyografi-Biyografide Modern Tarihyazımı. A. Kırmızı (Ed.), *Otur Baştan Yaz Beni: Oto/Biyografiye Taze Bakışlar* içinde (ss. 29-58). İstanbul: Küre Yayınları.
- Lee, H. (2009). *Biography: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Loriga, S. (2024). Geçmişin Çoğulluğu: Tarihsel Zaman ve Biyografinin Yeniden Keşfi. H. Renders, B. de Haan, J. Harsma (Haz.), *Biyografik Dönemeç* içinde (ss. 63-82). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Necatigil, B. (2004). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Roberts, A. (2023). *Napoleon Hayatı* (B. Uzunköprü, Çev.). İstanbul: Kronik İstanbul.
- Saraç, Z. (2024). Kitap Tanıtımı/Book Review: Napoleon-Hayatı, Çev: Barbaros Uzunköprü, Kronik Yayınları, İstanbul 2023. *Vakıfbank-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 932-937.
- Service, R. (2014). *Lenin* (S. Kaya, Çev.). Ankara: Abis Yayınları.
- Stalin, J. (1968). *Lenin*. (S. Çağan, Çev.). İstanbul: Habora Kitabevi.
- Stanford, M. (2013). *Tarihin İncelenmesi İçin Bir Kılavuz* (C. Cemgil, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tolasa, H. (2002). *Sehî, Latîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Vasari, G. (2024). *Sanatçıların Hayat Hikâyeleri* (E. Gökteke, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Zweig, S. (2019). *Marie Antoinette* (T. Turan, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.